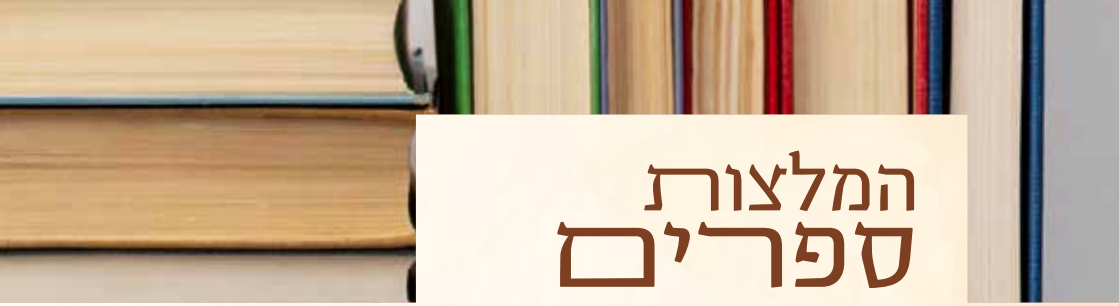

המלצות ספרים

עיונים בספה"ק 'שפת אמת' על התורה

424 עמ'. הוצאת "גל עיני", תשפ"ו

נעם שפירא

היתה לי הזכות להשתתף בעריכתו של הספר החדש "עיונים בספה"ק שפת אמת על התורה" של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א, ואנצל את הבמה החביבה הזו להציג בפניכם את הספר ונקודה משמעותית מתוכו.

א. "אוהב צדיקים"

בשנת תש"פ התחיל הרב יצחק גינזבורג קביעות של לימוד ספר מספרי "החסידות הכללית" בכל שנה. על שנת תש"פ הכריז הרב כי היא שנת "שפת אמת", והוא למד אותו במשך השנה.

המהלך הזה, של לימוד תורותיהם של צדיקים מחוץ למסגרת חב"ד מצטרפת לגישה רחבה יותר, בה נוקט הרב כבר שנים, של לימוד תורות ממגוון צדיקים, ובעיקר עיסוק בסיפורי צדיקים על צדיקים רבים. למרות היות הרב נטוע עמוק בחסידות חב"ד, הוא רואה חשיבות רבה בהתכללות, ובעיסוק בעושר הטמון בתורות של צדיקים אחרים.

ב. כשהלב פוגש את השכל

בין חסידות חב"ד ל"חסידות חג"ת"

"החסידות הכללית" בכלל, וחסידות פולין בפרט נחשבת לחסידות של חג"ת (חסד, גבורה, תפארת) – הספירות הרגשיות והלביות. לעומתה, חסידות חב"ד היא חסידות שכלית המבוססת על שלוש הספירות העליונות

(חכמה, בינה, דעת), ומדגישה את ההתבוננות ואת העבודה השכלית כדרך להגעה לרגש אמיתי ומזוקק. אמנם, ה"שפת אמת" בהיותו משתייך ל"חדר" של פשיסחא, המתאפיין בעצמו בהגברת לימוד התורה והמבט השכלי המפוכח, קרוב יותר לחיבור אל מבט ודרך לימוד חב"דית.

ה"שפת אמת" במבט חב"די

ה"שפת אמת" נכתב לאורך השנים הרבות בהן כהן כאדמו"ר, ולכן לכל פרשה תורות רבות, כמעט מכל שנה, כאשר לא מעט מהרעיונות גם חוזרים שוב ושוב לאורך התורות. לכן בחר הרב להתמקד בכל פרשה בתורה מהשנה האחרונה (וכשיש כמה תורות – בדרך כלל בכולן). עצם ההתבוננות הנוספת והמעמיקה שמביא הרב גינזבורג לתורות החסידות הכללית מקרבת אותן לכיוון החב"די. כאשר לומדים תורה מ"שפת אמת" באופן פשטני, ניתן לחוות את הממד הלבבי והרגשי שבה. אך כאשר הרב גינזבורג לומד את אותה תורה, הוא מוסיף רבדים של הבנה שכלית – רמזים, גימטריאות וקשרים למושגים ולתורות חב"ד. התוצאה היא שהתורה מקבלת עוד ממד שכלי ומעמיק.

בנוסף, דרך הלימוד של הרב גינזבורג מבוססת רבות על מבנים קבליים־חסידיים יסודיים – מבנה הספירות, מבנה עולם־שנה־נפש, ארבעת העולמות, השלשה המפורסמת של הכנעה־הבדלה־המתקה ועוד – וכמובן שגם כאן נעשו לא מעט חיבורים בין תורות ה"שפת אמת" למבנים

היסודיים הללו. זהו ממד של עומק שלא בהכרח קיים בקריאה הראשונית של התורה, אך הרב גינזבורג מצליח לחשוף אותו ולהפכו לנגיש.

ג. כשהגוף הופך לכלי: קריאה מתחדשת בשפת אמת

היחס לגוף ב"שפת אמת" ובחב"ד

כדוגמה להמחשת הדברים, נבחן נושא מרכזי שעולה שוב ושוב ב"שפת אמת" – היחס בין הגוף לנפש. בקריאה ראשונית של הספר, נדמה כי גישתו של ה"שפת אמת" היא שהיחס הנכון הוא הכנעה וביטול מוחלטים של הגוף בפני הנפש*.

גם בחסידות חב"ד המאבק בין הגוף לנפש הוא מרכזי, ובספר התניא אף מובא רבות הביטוי מהזהר כי הגוף הנו "משכא דחויא" – עור הנחש. בדורות האחרונים של אדמו"רי חב"ד הוזכר רבות ענין "הגברת הצורה על החומר" – ביטוי שלגביו הרב גינזבורג אוהב להזכיר כי שמע עדות מכלי ראשון, שהרבי אמר ש"זהו הענין שלי".

אמנם, ב"היום יום" (ד' כסלו) מובא מבנה שלם לגבי המתח הזה שבין החומר לצורה:

"שלש חכמות הן:

חכמת ביטול החומר, ע"י הוראת שקוץ ותיעוב כל הענינים הגופניים והחומריים – חכמת המוסר. חכמת הכרת מעלת הצורה והרוחני במדות ובמושכלות והוראת אופני הקירות אליהם – חכמת החקירה.

חכמת הגברת הצורה על החומר, הוראה במעלת חומר מזוכך ובמעלת הצורה כשנקבעה בהחומרי, והתכללותם יחד מבלי אשר ימצא ראש וסוף, להיות כי נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן,

* נציין כאן למספר תורות שבוארו בספר:
בפרשת ויקרא: "הגברת הנפש על הגוף", וכאשר הגוף גובר יש חטא.
בפרשת תזריע: דעת מלשון "ויודע בם אנשי סוכות" לגוף.
בפרשת ראה: ע"י התפילין זוכר את הנשמה ומסיח דעתו מהגוף.
אמנם יש לציין, כי ניתן לראות בתורות מסוימות ב"שפת אמת" גם יותר מרמז ליחס המורכב יותר המבואר בפנים.

אל אחד בראם, ולכוונה אחת לגלות אור קדושת חביון עוזו ית' נבראו, ושניהם כאחד דוקא משלימים אותה השלימות, אשר עלה ברצונו ית' – חכמת תורת החסידות".

אך למען האמת, גם בדברי ה"שפת אמת" עצמו ניתן לראות כי הדיבור על הכנעת החומר והגוף הוא רק נקודה חלקית. בעיקר הדברים אמורים בהקשר של שבת קודש, נושא שחוזר כמעט בכל תורה של ה"שפת אמת".

אש שאינה אוכלת: שלושת שלבי זיכוך הגוף

נתבונן בתורה על פרשת שמות, כפי שהתבארה בספר ונגלה קצת מהמורכבות של התמונה. נביא את התורה בקיצור, ובעיקר את הדברים שנוגעים לענייננו:

בפסוק "בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה". איתא במדרש, שהראה לו שהגם שהמצריים שולטין עליהם, לא יכלו ח"ו, עיין שם...

וזה הראה הקב"ה למשה רבינו עליו השלום, שיוכלו בני ישראל לקבל אש הגדול הזה וישתארו חיים בגוף. כדאיתא במדרש, "אש שלמעלה שורפת ואינה אוכלת". וכמו כן אש התורה מהפך הגוף להבעירו בהתלהבות האש. ואף על פי כן נשאר חי בגוף...

אכן הראו לו שבאמת יזכו לזה על ידי גלות מצרים, שגם זה נרמז הסנה בוער באש ואיננו אוכל. שעל ידי שירדו לכור הברזל במצרים, ואף על פי כן העלו משם ניצוצות קדושים, על ידי זה עצמו יזכו לקבל האש שלמעלה גם כן. וכל זה הרמז בכל איש ישראל: הנשמה אש מן השמים, והגוף מתנגד אל כח הנשמה. וכפי נצחון המלחמה, שאין הגוף משנה כח הנשמה, כך זוכה גם הגוף לקבל הארה מן הנשמה...

ובמדרש, "'אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר' כו' 'דּוֹפֵק פִּתְחִי לִי' כו', 'עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה'" עיין שם. דהנה עיקר הגלות הוא שהנשמה נאסר בגוף...

ומצד זה נמשך הגלות בפועל ממש...

אך בני ישראל עצמן צריכין לשעבד ולבטל גופם אל הנשמה...

אבל בדורות השפלים, שהגוף עיקר והנשמה טפילה, ולכן משועבד הנפש להגוף כמו שכתוב "בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ". ועם

זה בא כל מיני גליות בכל המדרגות שאין הנשמה שולטת, ונסתר בחינת אלקות בעולם, וזה שכתוב "עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה"...

והנה בשבת קדש, על כל פנים, מבטל כל איש ישראל הגוף, בשביתה מכל מלאכה, ולכן מאיר הנשמה יתירה בגוף. ולכן הוא זכר ליציאת מצרים ולגאולה...

לכאורה, גם כאן הדגש הוא על הכנעת ודחיית הגוף: "הגוף מתנגד אל כח הנשמה", "עיקר הגלות הוא שהנשמה נאסר בגוף", "מבטל כל איש ישראל הגוף, בשביתה מכל מלאכה"...

אבל, הרב גינזבורג מדייק בניסוח "אש התורה מהפך הגוף" שבתחילת התורה, וכן ברמז על המצב המיוחד של הגאולה השלמה שבסופה. הוא מצביע על כך שיש כאן למעשה שלושה שלבים ברורים, המסודרים לפי המבנה היסודי בתורת הבעל שם טוב – הכנעה, הבדלה, והמתקה:

"בתחלה – חש־הכנעה – טמונה האש בגלות (כפי שמלמד מראה הסנה), והעבודה היא להגביל ולהכניע את הגוף, שלא יאפיל על אור הנשמה.

בהמשך – מל־הבדלה – זוכים לגילוי אש התורה במתן תורה, תורה שנותנת לנו כח לשמור את להט הנשמה, מזככת את הגוף ומצרפת אותו לאש הקדש.

לבסוף – מל־המתקה – כאשר מגיעה ה"תורה חדשה" (ויקרא רבה יג, ג) **של המשיח לעתיד לבוא, מגלים שהגוף בעצמו מאיר, ואש הקדש בוערת מתוך הגוף כאשר מתגלה ששרש הכלים למעלה משרש האורות והכל מתכלל בהשראה אחת".**

[במדה רבה, שלושת השלבים הללו מקבילים לשלוש החכמות שמופיעות ב"היום יום" – חכמת ביטול החומר (הכנעה), חכמת הכרת מעלת הצורה (הבדלה), וחכמת הגברת הצורה על החומר עד להתכללותם יחד (המתקה)].

הדיוק בדברי ה"שפת אמת" עצמו, יחד עם החיבור לרעיונות חב"דיים שמופתחים ומודגשים בדרך הלימוד של הרב (הכנעה־הבדלה־המתקה, "תורת חדשה") מביאים להבנה שלמה ומעמיקה יותר בדברי ה"שפת אמת", ובחיבור שלהם לדברים שמחיים ומאירים את חיינו היום.